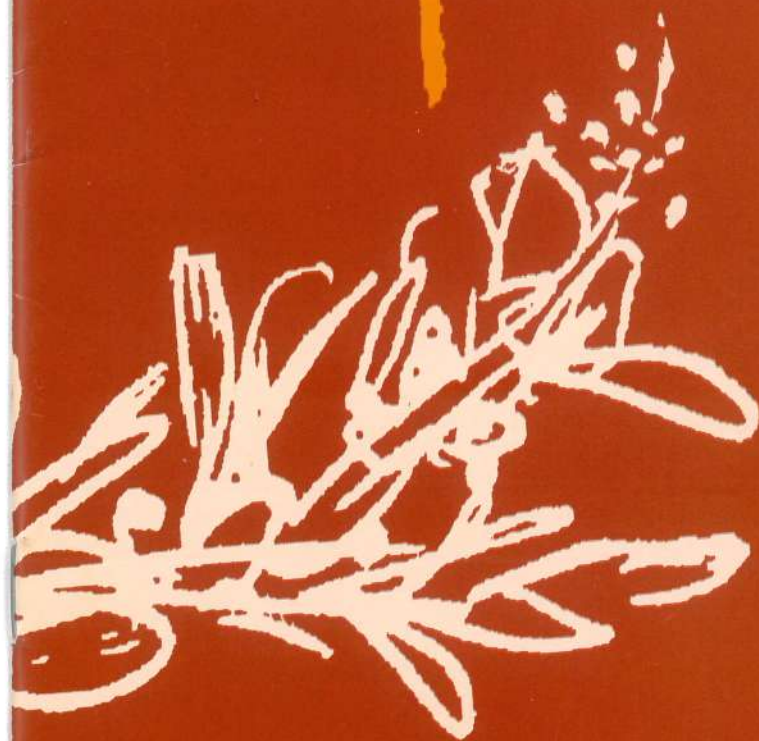

QUÈ SABEM
DEL MÀRTIR
SANT
CUGAT

PÒRTIC

*"Barchinon laeto Cucufate vernans,
corporis sancti tumulum honorans,
et locum sacri venerans sepulchri,
sparge ligustris"*

*Bàrcino, esclata de vernal gaubança
de Sant Cugat honorant la despulla
i sobre el túmul i el sepulcre escampa
rams d'olivella.*

Ligustrum vulgare

L'himne antiquíssim "Barchinon laeto" dedicat a St. Cugat invita a honorar les despulles del sant de forma poètica: "El locum sacri venerans sepulcri, sparge ligustris". Que el llatinista Joan Bellés ha traduït així: "I sobre el túmul i el sepulcre escampa, rams d'olivella".

L'olivella (ligustrum) és un arbust que devia ser molt present en altre temps en l'àrea mediterrània occidental. Avui tant el "ligustrum vulgare" com el "cneorum tricoccon" a què pot fer referència l'himne, es troben en procés de regressió. El primer, floreix i fructifica en panícules. L'altre, en el procés de maduració, presenta els seus petits fruits drupacis, suggerentment vermells a finals de juliol, és a dir per St. Cugat.

Cneorum tricoccon

LES PERSECUCIONS DELS PRIMERS CRISTIANS

Els cristians dels tres primers segles van ser reiteradament colpejats i posats a prova per les persecucions. Van viure amb molta intensitat l'advertiment del Mestre: " Si a mi m'han perseguit, també us perseguiran a vosaltres" (Jn. 15,20). Les primeres persecucions es van produir en el mateix país de Jesús començant per : St. Esteve, diaca que va ser el primer màrtir de la fe cristiana, St. Jaume el primer apòstol màrtir, Saule, que abans de convertir-se perseguia durament els cristians. Molts, a causa de la repressió a la que estaven sotmesos, es varen dispersar.

Les persecucions, de retop, van contribuir a escampar l'Evangeli des de l'Orient fins al cor de l'imperi romà.

Lapidació de Sant Esteve
Sant Joan de Boi - 1100

CRISTIANS DINS DE LA CULTURA I LA FORÇA DE L'IMPERI ROMÀ

En el marc d'una cultura politeïsta i pagana ben consolidada i recolzada per la força grandiosa de l'imperi i les seves legions, es comprèn que la minoria religiosa que representaven els cristians fos incòmoda a l'autoritat i es convertís en objecte de vigilància política.

Llàntia paleocristiana amb crismon
Segle IV

De fet, "els cristians no són pas distints dels altres homes ni per la terra, ni per la parla, ni pels costums. No habiten en ciutats que siguin només d'ells, no parlen un llenguatge estrany ni menen la seva vida allunyats de tothom... Viuen en ciutats gregues o bàrbares, segons la sort que ha correspost a cadascú i s'adapten al vestit, al menjar, als hàbits i als costums de cada país, però tenen una manera especial de comportar-se que és admirable i, tal com ho reconeix tothom, sorprenent...

Observen les lleis promulgades, però amb la seva vida van més enllà de les lleis. Tothom els persegueix, però ells estimen tothom. No els coneixen i els condemnen... els mateixos que els avorreixen no saben dir el motiu de llur odi".

Aquest escrit del segle II (Carta a Diognet) ens ajuda a veure que l'enfrotament dels cristians amb el poder romà, no provenia tant del seu projecte de vida evangèlica com del fet de ser convençuts monoteïstes i tenir, per tant, objecció de consciència davant de la pretesa divinització de l'emperador.

La simple formalitat de cremar uns grans d'encens a l'estàtua de l'emperador esvaïa la sospita de desafecte a l'imperi. Molts, més febles, s'hi avenien. Els que creien fermament en un sol Déu i Pare de Nostre Senyor Jesucrist, no volien servir dos senyors, s'hi negaven i eren considerats rebels, amb totes les conseqüències.

L'autoritat romana, segons les èpoques, va respondre amb tàctiques diferents que anaren des de la tolerància a la més cruel persecució.

LES PERSECUCIONS DE DIOCLECIÀ

Una de les persecucions més destacades que varen haver de suportar els cristians per part de l'imperi romà va ser la de Dioclecià entre els anys 303 - 304.

La brutalitat dels càstigs imposats als cristians que no abjuraven de la seva fe es corresponia amb el tracte donat als enemics de Roma, als traïdors i als vençuts en les inacabables guerres que ocasionava la vasta extensió de les fronteres de l'imperi romà i el seu deliri expansionista.

Les penes molt sovint prenen forma d'escarment i per tant, es feien públiques i en moments determinats esdevenien espectacle en els estadis o circs.

La decapitació es reservava a les persones més nobles. Pels altres hi havia la pública humiliació, la flagel·lació, la crucifixió, les flames, el lliurament a les feres, la prohibició de donar sepultura als seus cadàvers.

Aquestes pràctiques que avui ens suggereixen el rigor fonamentalista, característic dels poders totalitaris, les coneixem pels cronistes d'aquella època que tenia aspectes tan inhumans.

Emperador Dioclecià
Museu arqueològic d'Istanbul

Crist adolescent
S. IV

RECONeixEMENT DELS DRETS DELS CRISTIANS

Amb el regnat de l'emperador Constantí, concretament a l'any 313, s'acaba la persecució oficial dels cristians per part de l'imperi romà i els són reconeguts entre els seus drets el de practicar la seva fe i manifestar-la.

De la majoria de les víctimes dels tres segles d'onades repressives se n'ha perdut la memòria. Són "les ànimes dels justos que estan en mans de Déu" (Sa 3, 1) Són "els que vénen de la gran tribulació i han rentat els seus vestits en la sang de l'Anyell" (Ap 7, 14) i els seus noms són "inscrits al cel" (Lc 10,20). El seu honor i la seva victòria és que "segueixen l'Anyell allà on va" (Ap 14, 4).

D'alguns però – sigui per casualitat, sigui perquè havien jugat un paper més destacat en la primera Església – se n'ha conservat la memòria. I el seu record encoratja i edifica les properes generacions cristianes.

(Recordem, per exemple els sants esmentats en la pregària Eucarística primera, anomenada cànon romà.)

Els cossos dels màrtirs que havien pogut rebre sepultura, arribada l'època de la llibertat, varen ser objecte d'especial veneració. Els seus sepulcres en cementiris, esglésies o criptes s'anomenen "Martyrium" és a dir testimoniatge.

Un altre costum molt antic és dipositar-los a la base dels altars on es celebra el Sant Sacrifici de la Missa.

“Dextera Domini”: Mà dreta del Senyor Jesús que des de la creu conforta els màrtirs.

*Clau de volta
Monestir de Sant Cugat*

"MÀRTIRS" DE CRIST

El llenguatge comú anomena màrtir a qui és turmentat per alguna cosa o persona. I sobretot a qui pateix un suplici immerescut o a qui sofreix persecució o mort per la seva fidelitat a una causa.

Etimològicament la paraula "màrtir" prové de la llatina "martyris" i del terme grec μαρτυς. La seva traducció és "testimoni".

Els escrits del Nou Testament empren 35 vegades aquest substantiu. En primera accepció, li donen el significat corrent: és testimoni el qui té coneixement directe d'un fet de transcendència jurídica i en dona fe.

L'Evangeli de Lluc, els Fets dels Apòstols i l'Apocalipsi donen al terme un sentit específicament cristià: Els primers que són enviats a donar testimoni de tot allò que han vist i sentit són els Apòstols (Lc 24, 48 Act. 1,8). Aquest testimoni primer es centra en la resurrecció de Crist i després s'estén a tot el que el Senyor va fer des del baptisme al riu Jordà fins a l'Ascensió.

Esteve i Pau que no són testimonis oculars de la resurrecció del Senyor, són considerats testimonis de la Salvació que prové de la mort i resurrecció de Crist. Igualment Antipas de la ciutat llunyana de Pèrgam que fou mort per la fe, és anomenat "testimoni fidel" (Apoc. 2, 13)

Aquest sentit, específicament cristià és que donarà aquest fascicle a la paraula màrtir. És a dir: *El qui dona testimoni de la seva fe en Crist ressuscitat fins quan és perseguit, turmentat i privat de la vida.*

La característica dels veritables màrtirs de Crist és la seva serena dignitat. No són fanàtics mesells. L'Esperit de Jesús afaïçona les seves reaccions i els seus sentiments. S'han proposat assemblar-se a Crist. En Ell "Déu donà prova de l'amor que ens té quan Crist morí per nosaltres que érem encara pecadors" tal com va escriure l'Apòstol als cristians de Roma. (Rom. 5, 8).

PRIMERA NOTÍCIA ESCRITA DEL MÀRTIR SANT CUGAT

El poeta Aureli Prudenci, va néixer a l'any 348 a la província romana de Tarraco. Els seus contemporanis que quan ell va néixer tenien més de 35 anys, havien viscut les persecucions i eren a testimonis de les gestes dels màrtirs davant dels seus fills. Així es devia educar Prudenci.

En la seva obra poètica "Peristephanon" (Llibre de les corones) honora els màrtirs dels primers segles i diu que quan arribi el dia del judici final "cada ciutat aixecarà el cap i s'aprestarà a sortir a l'encontre del Crist portant les seves precioses ofrenes".

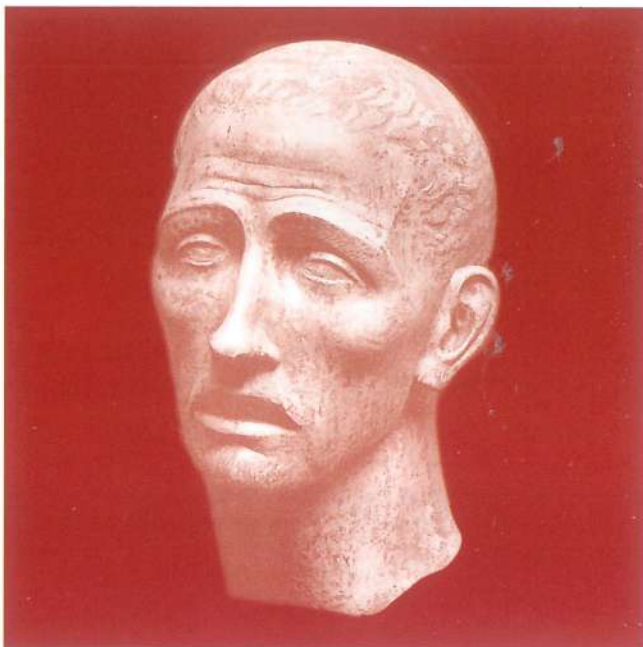
Aquestes ofrenes són les "relíquies" dels màrtirs. El poeta descriu una processó de ciutats: Cartago que presenta el màrtir Cebrià, Tarragona, el màrtir Fructuós, Girona, el màrtir Feliu i continua en el verset 35: "Barcelona s'aixecarà, confiada, en el seu íncit Cugat."

Aquesta és la referència documentada més antiga que ens ha arribat del nostre màrtir.

El "Martirologi Jeronimià" que anomena els sants seguint els dies de l'any, cita el màrtir St. Cugat. Aquest document és del segle cinquè.

Degollació del màrtir St. Cugat
que apareix "somrient" en una clau de volta.
Monestir de Sant Cugat

Estudi de Sant Cugat
Enric Monjo 1941

MÉS “NOTÍCIES DE SANT CUGAT”

La primera notícia escrita sobre el màrtir St. Cugat és de primeríssima mà. I per tant té un gran valor per a tots nosaltres, cristians d'aquesta terra regada amb la seva sang. Les vestidures vermelles de la litúrgia de St. Cugat ens han d'edificar contemplant com l'Esperit de Jesús ha enfortit la feblesa del màrtir. El testimoni cabdal del seu martiri justifica la lloança i és al mateix temps, denúncia de la mediocritat i estímul de la pregària.

Voler saber més coses de la vida del sant és signe d'apreci, però no ha de ser condició indispensable per a tenir-lo com a referent de la nostra vida cristiana.

Sense voler caure en una pietat “rosa” és bo de conèixer els detalls secundaris de la vida del sant que provenen d'altres fonts com són les “Passions” dels màrtirs escrites pels cristians: Un gènere literari que fa l'elogi del màrtir i emfatitza la seva fortalesa enfront dels turments. La fiabilitat històrica d'aquests documents depèn en bona part de la proximitat entre la redacció i els esdeveniments que relata.

Molts dels documents ressenyats a continuació descriuen alguns d'aquests detalls de la vida del Sant. Encara que aquests escrits tenen data coneguda, cal tenir present que no són obres d'autor sinó transcripcions de documents molt més antics, cosa que incrementa la seva credibilitat.

Martirologi Jeronimià (Versió d'Auxerre, vers la fi del segle VI): inclou Sant Cugat

Himne “Barchinon laeto Cucuphate vernans” (s. VII recollit als manuscrits de Toledo i de Silos, segle X-XI).

Oracional de Verona (d'origen tarragoní, de finals del segle VII).

Liber Sacramentorum (Toledo, s.IX) Recull la tradició hispanovisigoda. Missa dedicada al màrtir.

Martirologi d'Adó (vers l'any 850).

Martirologi d'Usuard (abadia de Saint Germain des Pres, vers 865) El monjo Usuard havia visitat Còrdova i Barcelona a la recerca de relíquies pel seu monestir.

Martirologi de Sant Pedro de Cardena (s. X, suposada còpia d'una anterior del s. VII)

Martirologi d'Usuard (865).
Arxiu Catedral de Girona.

PERFIL BIOGRÀFIC TRADICIONAL

Recollint la seqüència de les narracions entre fiables i pietoses, hi ha uns quants trets que són els que més s'han popularitzat de la vida del nostre màrtir. Els ressenyem sense voler-los valorar.

- S'afirma que havia nascut al nord de l'Àfrica, a la ciutat de Scil·li prop de Cartago on és històricament cert que hi havia abans del segle quart una gran vitalitat cristiana.
- Que a finals del segle III va venir en companyia de St. Feliu, company i amic seu, el qual es va adreçar a Girona on també sofrí martiri
- Que era mercader, generós amb els pobres i predicador de l'Evangeli amb la paraula i amb molts prodigis
- Que fou perseguit pel governador romà en temps de Dioclecià per causa de la seva fe
- Que sofrí tota mena de turments i tots els suportà
- Que fou presoner a un lloc proper a Barcelona : a 8 milles romanes del camí de Barcino a Ègara (Terrassa)
- Que aquest lloc (Octavià) es correspon amb l'actual Monestir de St. Cugat
- Que allà, finalment fou degollat a l'any 304.
- Que dues cristianes provinents d'Il·luro (Mataró) Juliana i Semproniana, varen enterrar el seu cos i per això elles també varen morir màrtirs.

Sant Cugat amb Santa Juliana i Semproniana.
Joaquim Ros - Frontal de Santa Maria de Mataró.

SOBRE EL LLOC DEL MARTIRI I LA SEPULTURA DE ST. CUGAT

La tradició que diu que st. Cugat va ser degollat a l'assentament romà anomenat Octavià i que aquí mateix va rebre sepultura és antiquíssima. Diferents equips d'arqueòlegs han estudiat aquest indret. Alguns hi han vist confirmat el substancial de la tradició. Altres no s'hi han mostrat tan favorables.

Aquestes són les dades que tenim a l'abast:

- Al mig de l'actual claustre hi ha els fonaments d'una església paleocristiana amb un monument funerari adossat que hom data al segle Vè.
- Posteriorment s'hi afegeix l'absis visigòtic (segle VI) i és d'aquesta construcció la part del "cancel·lum" que s'ha trobat en les excavacions.
- Quan aquí s'aplegà la primera comunitat benedictina (segle IX) el monestir es dedicà a St. Cugat seguint el culte preexistent.
- Les successives ampliacions o reconstruccions han estat sempre sota el seu patronatge.
- Des del segle VIII s'afirma que es guarden aquí les despulles del màrtir.
- En el segle VIII St. Fulrad se'n duu d'aquí una relíquia de St. Cugat pel seu Monestir de París dedicat a Saint Denis i quan es construí la immensa església gòtica –avui catedral– les relíquies de St. Cugat ocuparen un lloc d'honor a l'absis a la dreta del titular que encara avui resplendeix.
- Des del segle XIV el monestir guardava les despulles del màrtir en una bellíssima arqueta que en els seus relleus explica la vida de St. Cugat segons la tradició mossaràbica.
- A causa de la desamortització es va portar l'arqueta amb les relíquies a la parròquia de St. Cugat del Rec (o del Forn) de Barcelona per garantir-ne la seguretat.
- A l'any 1950 la nostra ciutat va fer la recepció solemne d'una petita relíquia procedent de l'arqueta que custodiava la parròquia de St. Cugat del Rec. Avui les relíquies són a la cripta de la basílica de Sta. Maria del Mar. La nostra parròquia conserva una còpia fidel de l'original de l'arqueta.

Arqueta de relíquies de Sant Cugat
Segle XIV

EL "MARTYROLOGIUM ROMANUM" SEMPRE HA ESMENTAT ST.CUGAT EL 25 DE JULIOL

L'edició del 2001 del Martirologi romà diu així :

Die 25 julii

Octavo Kalendas augusti.

FESTUM sancti Jacobi, Apostoli qui filius Zebedaei et...

2- In Lycia, sancti Christophori, martyris.

3-Barcinone in Hispania Tarraconense, sancti Cucuphatis, martyris, qui, in persecutione Diocletiani imperatoris gladio persussus, victor migravit in caelum.

És a dir:

3- A Barcelona, a la Hispània tarraconense, festa de St. Cugat, màrtir, el qual, en la persecució de l'emperador Dioclecià, percutit per l'espasa, va emigrar victoriós al cel.

El text ha volgut mantenir el dia de la festa el 25 de juliol tal com indica la tradició del traspàs del sant. No obstant, per tal de poder celebrar la memòria solemne de St. Jaume apòstol, l'ordenament litúrgic va traslladar la celebració al dia 27.

També a Mataró celebren el 27 la festa de les santes Juliana i Semproniana que, sempre segons la tradició, van morir per manifestar-se solidàries amb la fe de St. Cugat.

LITÚRGIA PRÒPIA DEL MÀRTIR SANT CUGAT

La popularitat del culte a Sant Cugat arreu de les diòcesis catalanes assoleix la seva expressió més plena en la litúrgia que depassa les fronteres de la Tarraconense.

El nom del màrtir no manca en cap repertori litúrgic medieval del territori català, si més no en les lletanies dels Sants. Cenyint-nos només als còdexs que contenen els textos per a la celebració de la missa, la varietat de formularis de missa, dedicats al sant, testimonien a bastament l'extensió del seu culte.

Ofici de St. Cugat d'un missal, procedent del Monestir (s. XV).
(Arxiu corona d'Aragó).

D'ON VE EL NOM DE "CUGAT"

Cugat, (Cucufate en castellà, Cucao en gallec, Cucuphat en francès ...)

Provénen del llatí Cucuphas. Tota la tradició afirma que prové de l'Àfrica del nord, ja que el sant vingué de les floreixents comunitats cristianes que hi havia allà en els primers temps.

El Dr. J. Millàs i Vallicrosa, il·lustre hebraïsta barceloní fa notar la coincidència morfològica del nom Cucuphas amb les arrels semítiques Cucàb, Coqueba, Cúcuba, (= estrella) possible arrel del nom llatí Cucufas, tenint en compte l'africanització, o aspiració, de la "B" intervocàlica en "V" o "F". (Dr. Àngel Fàbrega: "El pasionario hispánico en el siglo X" plana 140).

EL NOM DE SANT CUGAT EN LA TOPONÍMIA

Àrea Catalana

Monestir de Sant Cugat del Vallès	Vallès Occidental
Parròquies i capelles	Any Comarca
Sant Cugat de Salt	882 Gironès
Sant Cugat de Fornells de la Selva	882 Gironès
Sant Cugat de Ravós de Terri	s. X Pla de l'Estany
Sant Cugat Salou o del Arco	927 Bages
Sant Cugat de Gavadons	968 Osona
Sant Cugat d'Albons	980 Baix Empordà
Sant Cugat d'Escaró	981 Conflent
Sant Cugat de Trajà	996 Maresme
Sant Cugat de Servo Baboso	1010 Pallars Sobirà
Saint Cucuphat de Prats de Sornian	1334 Fenolledes
Sant Cugat de Queixàs	1021 Rosselló
Sant Cugat del Rec, del Forn o del Camí	1023 Barcelonès
Sant Cugat d'Alboquers	½ s.XI Osona
Sant Cugat d'Ivorra	1055 Segarra
Sant Cugat de Sesgarriques	1075 Penedès
Sant Cugat de Rifà	1098 Vallès Oriental
Sant Cugat de Moja	1098 Penedès
Sant Cugat d'Almussarra	1143 Penedès
Sant Cugat de Queixans	1271 Cerdanya
Sant Cugat Desfar o de Vall Venera	1489 Baix Empordà
Saint Cucufat de Flexus	814 Aude
Saint Couat d'Aude	1118 Aude
Saint Cucufat de Lauza	1118 Aude
Saint Couat d'Alet	s. XI Razès
Saint Couat du Razès	s. XIII Razès
Saint Cucuphat de Prats de Sornian	1334 Fenolledes
Saint Cophan	Gascunya

Esglésies amb relíquies

Monestir de Sant Miquel de Cuixà	s. XI	Conflent
Àrea nord-occidental peninsular		regió
Esglésies dedicades		
Sancti Cucufati	s. X	Portugal
Sancti Cucuvadi	s. X	Portugal
São Covade		Portugal
Monestir de Sant Cugat d'Evora		Portugal
San Cucufate de Astorga		León
Sancobad de Formigueiro		Lugo
Sancobad de Villalba		Lugo
Sant Cucufate de la Llanera		Astúries
San Cucao		Astúries
Esglésies amb relíquies		regió
Catedral de Braga		Portugal
Catedral de Santiago		Galícia
Catedral d'Oviedo		Galícia
Santó Tomé		Zamora
Àrea franco-alemana		

Capelles i monestirs amb relíquies

Murbach	Vosgues
Liepvre	Alsàcia
Herbrechtingen	Württemberg
Riechenau	Württemberg
Saint Denis	París
Saint Cucuphat o Quiquenfate Malmaison	París

Evolució del nom inicial llatí "Cucuphas"

Bable	Cucao
Català	Cugat (variació popular Culgat)
Castellà	Cucufate
Francès	Cucuphat
Gallec	Covade o Cobad
Gascó	Cophan
Occità	Couat

Portal central de la Catedral de Saint Denis - París

A MANERA DE CONCLUSIÓ

Del màrtir St. Cugat en tenim **poques dades històriques** però **de molta qualitat**: Hi va haver un home a les primeries del segle quart que, en la persecució de l'emperador Dioclecià, va regar la nostra terra amb la sang per testificar la fe en Crist.

Per donar-li l'honor degut i per agrair al Senyor el benefici espiritual del seu testimoniatge, celebrem cristianament la seva festa.

I per informar tothom que d'arreu del món visiti el Monestir de St. Cugat entre tots hem disposat que al mig del claustre hi hagi escrit:

A ST. CUGAT
MÀRTIR DE CRIST
CCCIV

•
AQUEST INDRET HONORÀ EL SEU MARTIRI
I LES SEVES DESPULLES

•
LA SEVA MEMÒRIA BASTÍ L'ESGLÉSIA
I EL MONESTIR

•
I AVUI CONGREGA CONFIAT
EL POBLE CRISTIÀ

1a edició:

Parròquia de St. Pere d'Octavià

Festa de St. Cugat de l'any 2002

En el mil·lenari de la butlla del papa Silvestre II
que va consolidar el Monestir de St. Cugat del Vallès.

2a edició revisada:

Festa de Sant Cugat de l'any 2004

en el 17è centenari del martiri de Sant Cugat.

D.L. B-36756-2004

"Senyor, Vós en diferents indrets
ens concediu diversos ajuts dels màrtirs
i glorifiqueu els llocs variats
amb la sang pròpia de cada màrtir.
Als ciutadans de Girona els doneu Fèlix
i Cugat als pobles de Barcelona.

Per tant, Senyor,
aquests que han estat donats en sort a la nostra pàtria
com a protecció de la ciutadania.
feu que tinguin cura davant vostre
del poble que els ha estat encomanat.
Que assegurin per l'Església els afers de la pau,
que s'immisceixin per a sanar les causes
de les nostres discòrdies,
que aplaquin els crims de les nostres culpes,
que avalin amb precés les nostres causes".

de la Missa del dia de St. Cugat: 25 de juliol
litúrgia hispano-mosaràbica. Segle VII

